

سنجش و ارزیابی مؤلفه‌های برنامه‌ریزی شهری در توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان

ابوذر وفایی* - دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

حسین حاتمی‌نژاد - دانشیار، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

علی شکاری بادی - دانشجوی دکتری ژئومورفولوژی، دانشکده جغرافیا و علوم محیطی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزواری، ایران

پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۰۳/۰۷   تأیید مقاله: ۱۳۹۸/۰۲/۲۹

چکیده

جاذبه‌های مختلف در شهر کاشان اشکال متنوع، زیبا و کم نظیری از گردشگری شهری را به وجود آورده است، اما بی‌توجهی به نقش برنامه‌ریزی شهری در جهت توسعه زیرساخت‌ها، تجهیزات و ارائه تسهیلات به گردشگران سبب عقب‌ماندن این شهر در یکی از زمینه‌های مهم فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی در سطوح منطقه‌ای، ملی و جهانی به عنوان مقصد حرکت‌های گردشگری شده است. بنابراین از آنجا که توجه به ارکان و معیارهای اساسی برنامه‌ریزی شهری برای استفاده مؤثر از این جاذبه‌ها امری ضروری است، در پژوهش حاضر، نقش راهبردی و کلیدی برنامه‌ریزی شهری در توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان تبیین و راهبردها و رهنمودهای مناسبی برای توسعه این فعالیت به منظور تأثیر مثبت بر توسعه پایدار (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) شهر ارائه شده است. نوع پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه انجام توصیفی - تحلیلی است که اطلاعات آن به دو شیوه اسنادی (کتابخانه‌ای) و پیمایشی (میدانی) جمع‌آوری شده است. براساس نتایج پژوهش، زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات شهری، همچنین استفاده از ابزارهای نوین در برنامه‌ریزی گردشگری تأثیر بسزایی در دستیابی به توسعه پایدار گردشگری دارند؛ یعنی به تناسب توسعه زیرساخت‌ها، تجهیزات، ساماندهی فضای شهری و استفاده از ابزارهای نوین در برنامه‌ریزی گردشگری، امکان دستیابی به توسعه پایدار گردشگری شهری بیشتر خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: برنامه‌ریزی شهری، توسعه پایدار، شهر کاشان، گردشگری شهری.

مقدمه

از هنگامی که اوقات فراغت برای زندگی شهرنشینی اهمیت بسیاری یافت و تعداد گردشگران شهری در حال افزایش بود، گردشگری شهری به مقوله‌ای مهم در توسعه پایدار محلی و شهری تبدیل شد (دیناری، ۱۳۸۹: ۳)؛ بنابراین امروزه گردشگری شهری فعالیتی مهم در حوزه مدیریت شهری است که می‌تواند فرصت‌ها و منافع قابل توجهی را در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برای جوامع شهری به ارمغان بیاورد؛ «بنابراین با توجه به توسعه گردشگری و اهمیت آن در همه زمینه‌های اقتصادی و فرهنگی، توجه به نقش برنامه‌ریزی به‌خصوص برنامه‌ریزی شهری را نمی‌توان نادیده گرفت. برنامه‌ریزی شهری با سیاست‌گذاری‌ها و ارائه راهکارها می‌تواند تحکیم‌کننده توسعه پایدار گردشگری باشد. همچنین ایجاد تسهیلات و تجهیزات و تکمیل منابع سبب ایجاد انگیزه سفر در گردشگر می‌شود. برنامه‌ریزی شهری با در اختیار قراردادن منابع اطلاعاتی به‌موقع و صحیح از سردرگمی گردشگر می‌کاهد و با برنامه‌ریزی صحیح امنیت و رفاه را که مهم‌ترین عامل ایجاد انگیزه گردشگر در سفر به مقصد مورد نظر است مهیا می‌کند» (ذاکرحقیقی و رزمی، ۱۳۹۰: ۲)؛ از این رو نقش برنامه‌ریزی شهری در مورد فراهم کردن بسترهای آمایشی مطلوب در حوزه گردشگری شهری بسیار مهم است.

شهر کاشان یکی از باارزش‌ترین مناطق تاریخی و گردشگری کشور است که با وجود داشتن جاذبه‌های مختلف گردشگری شهری (اماکن تاریخی، فرهنگی، مذهبی، جاذبه‌های طبیعی و تفریحی، تسهیلات مهمان‌نوازی، مراکز تجاری مانند بازار و...) می‌تواند نقش مهمی در زمینه کارآفرینی، معرفی کالاها و خدمات محلی، افزایش درآمد و بهبود استانداردهای زندگی ایفا کند، اما به دلیل بی‌توجهی به اصول و معیارهای اساسی برنامه‌ریزی شهری، از این قابلیت‌ها و پتانسیل‌ها در زمینه توسعه پایدار گردشگری شهری به‌خوبی استفاده نشده است؛ بنابراین توجه به ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فنی، تاریخی و زیست‌محیطی در شهر با در نظر گرفتن اصول توسعه پایدار و هماهنگی آن با فناوری موجود از جمله اقدامات برجسته‌ای است که باید در حوزه برنامه‌ریزی شهری و در زمینه توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان انجام گیرد. در این پژوهش، ضمن تبیین مفاهیم برنامه‌ریزی شهری و توسعه پایدار گردشگری، نقش مؤلفه‌های برنامه‌ریزی شهری در توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان به‌منظور پاسخگویی به این پرسش که مؤلفه‌های برنامه‌ریزی شهری چه میزان بر توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان مؤثر هستند؟ پرداخته شده و در پایان راهکارهایی مناسب برای پیشبرد و توسعه گردشگری پایدار این شهر ارائه شده است.

مبانی نظری

در ادامه، به بررسی مفاهیم گردشگری شهری و توسعه پایدار پرداخته شده و با توجه به موضوع اصلی پژوهش ارتباط برنامه‌ریزی شهری و توسعه پایدار گردشگری شده است.

گردشگری شهری و توسعه پایدار

گردشگری در چارچوب الگوهای فضایی خاصی عمل می‌کند که یکی از آن‌ها گردشگری شهری است. نواحی شهری به دلیل داشتن جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی بسیار، مقاصد گردشگری مهمی محسوب می‌شوند (مرادی و رحمانی، ۱۳۸۹: ۴۲). جامع‌ترین و کامل‌ترین تعریف توسعه پایدار مربوط به کمیسیون جهانی محیط‌زیست و توسعه، معروف به کمیسیون

برانتلند است. از دیدگاه این کمیسیون «توسعه پایدار توسعه‌ای است که ضمن آنکه به نیازهای کنونی پاسخ می‌دهد، توانایی‌های نسل‌های آینده را برای پاسخگویی به نیازها و خواسته‌هایشان به مخاطره نمی‌اندازد» (حسین‌زاده دلیر و ملکی، ۱۳۸۴: ۲۵-۲۶). رویکرد زیربنایی که در حال حاضر در برنامه‌ریزی گردشگری و در انواع توسعه به کار می‌رود، رسیدن به توسعه پایدار است. براساس روش توسعه پایدار، منابع طبیعی، فرهنگی و سایر منابع گردشگری باید برای استفاده مداوم در آینده حفظ شوند و برای جامعه کنونی سودمند و مفید باشند. برنامه‌ریزی گردشگری مستلزم تدوین اصولی است که توسعه پایدار گردشگری بر مبنای آن‌ها بنا نهاده شود (تقوایی و صفراآبادی، ۱۳۹۰: ۴۰). رویکرد توسعه پایدار گردشگری همسو با پذیرش جهان‌شمول پارادایم توسعه پایدار در مجامع علمی و تصمیم‌گیری، از دهه ۱۹۹۰ به بعد وارد ادبیات گردشگری شد (Jurowski et al., 1997: 3). برنامه‌ریزی گردشگری به شیوه توسعه پایدار اهمیت بسیاری دارد؛ زیرا بیشتر فعالیت‌های مربوط به توسعه گردشگری، به جاذبه‌ها و فعالیت‌های مربوط به محیط طبیعی، میراث تاریخی و الگوهای فرهنگی منطقه بستگی دارد. اگر به این منابع توجهی نشود یا تخریب شوند، نمی‌توان در مناطق گردشگری به جذب گردشگر پرداخت و گردشگری را به موفقیت رساند (سینایی، ۱۳۷۴: ۱۳۷).

بنابراین «یک جنبه مهم توسعه پایدار تأکید بر گردشگری محلی است. این شیوه گردشگری بر دخالت‌دادن جامعه محلی در برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری تأکید می‌کند و گردشگری‌ای را توسعه و گسترش می‌دهد که به منافع جامعه محلی بینجامد» (رحمانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۴). براساس تعریف سازمان جهانی جهانگردی، توسعه گردشگری پایدار اهداف و ویژگی‌هایی دارد که عبارت‌اند از:

الف) بهبود کیفیت زندگی جامعه مهمان و میزبان؛

ب) حفظ کیفیت محیط‌زیست برای نسل‌های کنونی و آینده؛

ج) حفظ یکپارچگی، انسجام فرهنگی و هم‌بستگی جوامع؛

د) کمک به عدالت اجتماعی و تقویت مشارکت محلی؛

ه) اعتدالی کیفیت تجربه گردشگری (مهدی‌زاده، ۱۳۸۳: ۱۲۸).

تحقق توسعه پایدار گردشگری در گروه سه رویکرد همه‌جانبه نگر و کل‌گرا، آینده‌نگر و مساوات‌گراست. براساس نگرش اول، توسعه هنگامی پایدار است که در بستر سیاسی، اقتصادی و اکولوژیک مشاهده شود. در رویکرد دوم، برآورد احتیاجات کنونی گردشگران، جامعه میزبان و به‌موازات آن محافظت از محیط‌زیست و حفظ فرصت‌های برابر برای آیندگان مطرح است. در رویکرد سوم، مساوات درون‌نسلی و فرانسلی در استفاده از امکانات، داده‌ها و منابع مدنظر است (تولایی، ۱۳۸۶: ۱۴۲).

برنامه‌ریزی شهری و توسعه پایدار گردشگری

برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای به‌منظور رسیدن به کمال مطلوب و نهایی خویش (توسعه پایدار، تعادل و توزیع همگن منابع و امکانات) با علوم مختلفی از قبیل محیط‌زیست، اقتصاد، جامعه‌شناسی و... ارتباطی تنگاتنگ دارد. از جمله علمی که امروزه با برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای ارتباطی روزافزون یافته، گردشگری است. در دهه‌های اخیر، رشد و توسعه

گردشگری و استفاده از آن به‌عنوان یکی از فعالیت‌های عمده اقتصادی در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، همچنین رقابت مقاصد عمده گردشگری در جهت جذب گردشگران، برنامه‌ریزان را بر آن داشته تا برای افزایش درآمدهای حاصل از فعالیت‌های گردشگری به دو مقوله مهم توجه کنند: نخست افزایش رضایت گردشگران و ارتقای لذت و کیفیت تجربه گردشگری و دوم تلاش برای حفظ منافع جوامع میزبان (شعبانی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۸).

با توجه به اینکه گردشگری موجب نوسازی شهرها، ایجاد تأسیسات مورد نیاز گردشگران، مهمانسراها، اماکن تفریحی و تجهیزات می‌شود و درآمد هنگفتی برای شهرها دارد، نقش برنامه‌ریزی شهری به‌منظور توسعه زیرساخت‌ها و تجهیزات و ارائه تسهیلات به گردشگران در شهر نمود می‌یابد (ذاکر حقیقی و رزمی، ۱۳۹۰: ۴). در این میان، باید زیرساخت‌های مورد نیاز در ابعاد فرهنگی، اقتصادی، عمرانی، علمی، فناوری و اجتماعی و سخت‌افزارهایی مانند جاده، حمل‌ونقل، هتل و رستوران‌ها فراهم باشد. همچنین ضروری است ابعاد نرم‌افزارهای گردشگری نیز فراهم شود که بر استانداردها، ضوابط، قوانین، خط‌مشی و دستورالعمل‌ها تأکید دارد (کاظمی و همکاران، ۱۳۸۹: ۸۹).

با توجه به آنچه بیان شد، یکی از عوامل مهم جلب رضایت گردشگران، میزان تسهیلاتی است که برای رفاه حال آن‌ها عرضه می‌شود. این تسهیلات شامل تأسیسات اقامتی و پذیرایی، امکانات حمل‌ونقل و ارتباطات است که باید در اولویت اهداف طراحی شهری و اصول شهرسازی کشور قرار بگیرد. تأسیسات اقامتی و پذیرایی شامل هتل‌ها، مهمانسراها، متل‌ها، کاروانسراها، کمپ‌ها، کلبه‌های ساحلی و کوهستانی، اردوگاه‌ها، پلاژهای توریستی و زائرسراها هستند. از آنجا که این تأسیسات عامل مهمی برای تقویت جهانگردی محسوب می‌شوند، ضروری است مسئولان شهری در طرح‌ریزی برنامه‌های شهری، محل اقامت و پذیرایی گردشگران را از جنبه‌های گوناگون طراحی شهری بررسی کنند. راه‌ها و وسایل حمل‌ونقل شهری نیز نقش بسیار مهمی در توسعه گردشگری دارند که بدون آن‌ها توسعه گردشگری شهری امری امکان‌پذیر نخواهد بود (آقاجانی، ۱۳۸۶: ۲۰). ساخت سیستم حمل‌ونقل مناسب و کافی سبب می‌شود بخش‌های دیگر گردشگری نیز توسعه یابند. به عبارت دیگر، سیستم حمل‌ونقل در قلب فعالیت گردشگری قرار دارد (وای گی، ۱۳۸۶: ۳۵).

بنابراین برنامه‌ریزی شهری زمانی در زمینه گردشگری پایدار به موفقیت دست می‌یابد که عوامل اکولوژیکی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به‌خوبی در آن درک و شناسایی شود (ذاکر حقیقی و رزمی، ۱۳۹۰: ۶)؛ بنابراین ضرورت‌های برنامه‌ریزی گردشگری شهری به‌صورت زیر دسته‌بندی می‌شود:

- الف) مشخص کردن جاذبه‌های گردشگری شهری و تدوین ضوابط مربوط به استفاده پایدار از آن‌ها؛
- ب) تدوین کاربری‌های پذیرایی و گردشگری متناسب با میزان استفاده ساکنان محلی و گردشگران؛
- ج) تهیه امکانات زیرساختی لازم برای پذیرایی از گردشگران؛
- د) افزایش مزایای اقتصادی و تولید ثروت پایدار برای شهر؛
- ه) افزایش شاخص‌های توسعه انسانی؛
- و) مدیریت یکپارچه گردشگری شهری (تقوایی، ۱۳۸۸: ۱۹).

روش پژوهش

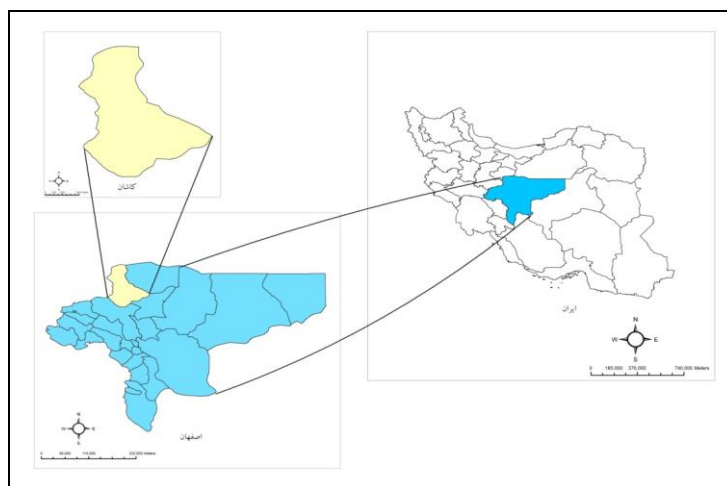
پژوهش حاضر کاربردی و توصیفی-تحلیلی است؛ یعنی ابتدا به بررسی متون، منابع و تدوین چارچوب نظری موضوع

پرداخته شد، سپس به کمک کار میدانی (مشاهده، مصاحبه، تهیه و تکمیل پرسشنامه با توجه به فرضیه‌های پژوهش) گردآوری داده‌ها صورت گرفت. در ادامه با استفاده از آزمون‌های آماری، داده‌ها تجزیه و تحلیل شدند و در نهایت براساس خروجی یافته‌ها، نتیجه‌گیری و ارائه راهبرد و پیشنهاد صورت گرفت. با توجه به اینکه متغیرهای تأثیرگذار بر توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان طیف وسیعی را با تأکید بر مؤلفه‌های برنامه‌ریزی شهری دربرمی‌گیرد، جامعه آماری پژوهش متشکل از دو گروه کارشناسان مرتبط با بخش گردشگری (مدیران دستگاه‌های اجرایی، مدیران دفاتر خدمات گردشگری، تورگردانان و افراد متخصص و خیره بخش گردشگری) و گردشگران است. از گروه اول ۵۰ نفر و از گروه دوم ۱۳۸ نفر برای حجم نمونه انتخاب شدند. درمورد گروه اول با توجه به محدودبودن مسئولان و کارشناسان متخصص در زمینه گردشگری، برای همه آن‌ها پرسشنامه تهیه شد. حجم نمونه برای گروه دوم با استفاده از فرمول کوکران و واریانس به‌دست‌آمده از پیش‌آزمون^۱، سطح اطمینان ۹۵ درصد و خطای احتمالی پنج درصد، ۱۳۸ نفر محاسبه شد که برای اطمینان بیشتر پژوهشگر ۱۵۰ نمونه انتخاب شد.

تجزیه و تحلیل داده‌های این مطالعه در سطح آمار استنباطی صورت گرفت؛ یعنی متغیرهای تأثیرگذار بر توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان از نظر کارشناسان و گردشگران متناسب با سطح سنجش داده‌ها و فرضیه‌های آزمون‌های آماری با استفاده از آزمون t یک‌گروهی تحلیل شد. ابزار تجزیه و تحلیل، رایانه و نرم‌افزار SPSS بود. اطلاعات خام نیز با استفاده از جدول‌ها و آزمون‌های آماری در آن‌ها پردازش شد.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان کاشان تابع استان اصفهان است که با وسعتی معادل ۴۴۱۵/۰۷ کیلومترمربع در شمال این استان واقع است. براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت این شهرستان ۳۶۴,۴۸۲ نفر بوده که از این تعداد ۳۲۷,۲۴۳ نفر شهرنشین و ۳۷,۲۳۹ نفر روستائین بوده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

منبع: شهرداری کاشان، نگارندگان

شهر کاشان به دلیل داشتن آثار معماری و ابنیه تاریخی - فرهنگی به جای مانده از دوره‌های مختلف تاریخی، که گاه نشان‌دهنده اوج هنر ایرانی و اسلامی است، یکی از برجسته‌ترین شهرهای تاریخی و فرهنگی کشور است که قدرت و توان بالقوه بسیاری برای جذب توریست دارد. همچنین به دلیل داشتن این امتیاز یکی از مراکز بزرگ توریستی و گردشگری داخلی و خارجی ایران به شمار می‌آید که در طول سال، پذیرای گردشگران داخلی و خارجی زیادی است. آثار بارز این شهر شامل بازارچه‌ها، خانه‌ها، آب‌انبارها، مساجد، تکایا، مدارس و گذرهاست که هنوز هم بیانگر عظمت فرهنگ ایرانی است.

بحث و یافته‌ها

با توجه به اینکه نقش برنامه‌ریزی شهری برای دستیابی به توسعه گردشگری پایدار انکارشدنی نیست، مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر توسعه پایدار گردشگری شهری از نگاه کارشناسان این شهر بررسی شده است.^۱ نتایج پرسشنامه مسئولان و کارشناسان در جدول ۱ آمده است.

- میزان ساماندهی و بهسازی بافت‌های تاریخی شهر براساس پایداری و ارزش‌های فرهنگی

نظر مسئولان پرسش‌شونده درباره میزان ساماندهی و بهسازی بافت‌های تاریخی شهر براساس پایداری و ارزش‌های فرهنگی با توجه به طیف‌های موجود در پرسشنامه از خیلی کم تا خیلی زیاد است که ۵۰ درصد پاسخگویان آن را متوسط ارزیابی کرده‌اند. از آنجا که بازسازی فضاهای متروک و مرده به قصد زنده کردن جنبه‌های کهن جامعه و بر ساس پایداری و ارزش‌های فرهنگی از جمله آثار توسعه گردشگری شهری است، مدیران و برنامه‌ریزان شهری باید نگاه ویژه‌ای به این شهر تاریخی و توریستی داشته باشند و درباره مرمت آثار تاریخی و میراث فرهنگی آن سرمایه‌گذاری اساسی کنند؛ زیرا شهر کاشان جاذبه گردشگری بسیاری دارد و گردشگران آن را در اولویت بازدید قرار می‌دهند.

- میزان تأکید بر توسعه فعالیت‌های عمران گردشگری شهری از سوی سازمان‌های مرتبط با گردشگری

در زمینه میزان تأکید بر توسعه فعالیت‌های عمران گردشگری شهری از سوی سازمان‌های مرتبط با گردشگری، ۵۴ درصد پاسخگویان این مورد را متوسط ارزیابی کرده‌اند. از آنجا که گردشگری شهری و کیفیت و کمیت آن یکی از شاخص‌های مهم توسعه و عمران شهری است، تأکید بر توسعه فعالیت‌های عمران گردشگری شهری، نوسازی بافت‌های تاریخی شهر و بازسازی فضاهای تفریحی در این حوزه با ارائه تسهیلات مناسب کمک شایانی به توسعه پایدار گردشگری شهری می‌کند.

- تلاش مدیران شهری برای تشویق بخش خصوصی به منظور سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف گردشگری

۳۸ درصد پاسخگویان تلاش مدیران را برای تشویق بخش خصوصی به منظور سرمایه‌گذاری کم دانسته‌اند؛ بنابراین مدیران شهری باید مشارکت بخش خصوصی و شهروندان را برای رشد بخش‌های مختلف گردشگری شهری تقویت کنند و مانع عدم انحصاری بودن این بخش‌ها در دست نهادهای دولتی شوند.

۱. متغیرهای این پژوهش، با مراجعه به متون و منابع علمی مرتبط در راستای موضوع، اهداف و فرضیه‌های پژوهش و همچنین مصاحبه با کارشناسان و گردشگران گردآوری شده است.

- تلاش مدیران شهری برای تربیت و به‌کارگیری نیروهای متخصص در بخش گردشگری ۴۴ درصد پاسخگویان در زمینه به‌کارگیری نیروهای متخصص در بخش گردشگری بر گزینه کم تأکید کرده‌اند. از آنجا که تخصص یکی از مؤلفه‌های مهم توسعه و پیشرفت جامعه به‌شمار می‌رود، تربیت و جذب افراد کارآموده و متخصص در این حوزه کارایی و بهره‌وری در بخش‌های مختلف گردشگری را افزایش می‌دهد.

- تلاش مدیران شهری برای مشارکت بیشتر مردم در تهیه و اجرای برنامه‌های مرتبط با بخش گردشگری ۵۰ درصد پاسخگویان تلاش مدیران شهری را برای مشارکت بیشتر مردم در تهیه و اجرای برنامه‌های مرتبط با بخش گردشگری را کم ارزیابی کرده‌اند، اما از آنجا که «شهر از اجتماع ساکنان آن شکل می‌گیرد و این مردم هستند که باید از طرح‌ها منتفع شوند، نباید از نقش آن‌ها در برنامه‌ریزی گردشگری شهری صرف‌نظر کرد. به عبارتی مشارکت مردمی یکی از فاکتورهای دستیابی به گردشگری شهری پایدار است» (موحد، ۱۳۸۶: ۷۱)؛ بنابراین تشویق مردم به سرمایه‌گذاری و مشارکت در فعالیتهای مرتبط با گردشگری با استفاده از آموزش یا وضع قوانین و مقررات حمایتی در دستیابی به گردشگری پایدار بسیار مهم است.

- میزان هماهنگی ارگان‌های تصمیم‌گیرنده درباره گردشگری براساس جدول ۱، تعداد ۳۸ درصد پاسخگویان درباره میزان هماهنگی ارگان‌های تصمیم‌گیرنده بر گزینه متوسط تأکید کرده‌اند؛ بنابراین برای دستیابی به هماهنگی‌های بیشتر و سازنده‌تر لازم است تصمیمات مدیریتی در این باره صورت بگیرد، از جمله استفاده از مدیران کارآموده و متخصص در زمینه‌های مختلف و اطلاع‌رسانی درباره مزایا و منافع هماهنگی در مدیریت و اجرا.

- میزان ارزیابی و کنترل طرح‌های مصوب در زمینه گردشگری در زمینه میزان ارزیابی و کنترل طرح‌های مصوب، ۴۶ درصد پاسخگویان بر گزینه متوسط تأکید کرده‌اند. از آنجا که هدف ارزیابی طرح‌ها شناخت نارسایی‌ها و اصلاح آن است، ارزیابی مداوم طرح‌ها به‌منظور کارآمد کردن مدیریت اداره شهرها در انطباق با نیازهای جامع با استفاده از تغذیه اطلاعاتی مسئولان و برنامه‌ریزان در زمینه امور شهری و مسائل و مشکلات موجود امری ضروری است.

- میزان آگاهی و شناخت مدیران شهری از وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهر از دیدگاه ۵۸ درصد پاسخگویان، آگاهی و شناخت مدیران شهری از وضعیت شهر متوسط است. در مطالعات برنامه‌ریزی شهری برای گردشگری، شناخت عمومی شهر و جایگاه آن در استان و کشور از نظر توان گردشگری مهم است؛ بنابراین مدیران و برنامه‌ریزان شهری باید با آگاهی دقیق از ساختار اقتصادی (مباحث اشتغال و درآمدزایی برای کاهش فقر)، عوامل اجتماعی (واکنش ساکنان محلی به گردشگر و مهاجرت و جرائم شکل‌گرفته در گردشگری و رضایت‌مندی گردشگر از جامعه میزبان) و درنهایت عامل فرهنگ به‌عنوان بخش جدایی‌ناپذیر توسعه پایدار گردشگری، از ویژگی‌ها و امکانات خاص شهر خود سود ببرند و از مزایای جلب گردشگر شهری بهره‌مند شوند.

– نقش استفاده از ابزارهای نوین (مانند اینترنت، سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS)، ماهواره و تبلیغات ماهواره‌ای) در توسعه پایدار گردشگری شهری

۵۶ درصد پرسش‌شوندگان درباره نقش استفاده از ابزارهای نوین در توسعه گردشگری، بر گزینه زیاد تأکید داشتند. شایان ذکر است، فناوری اطلاعات، سامانه اطلاعات جغرافیایی، ماهواره و تبلیغات ماهواره‌ای از جمله ابزارهای نوینی است که در برنامه‌ریزی شهری روبه‌گسترش و توسعه است و می‌تواند در برنامه‌ریزی برای گردشگری پایدار شهری تأثیرگذار باشد؛ از این‌رو استفاده از این ابزارها با توجه به قابلیت‌های سرعت فوق‌العاده آن‌ها در پخش و گسترش اطلاعات بی‌نظیر (مانند مکان‌های گردشگری و تفریحی و امکانات آن مناطق، رزرو بلیت، رزرو مراکز اقامتی، مراکز گردشگری، وسایل نقلیه و ویزا) دسترسی گردشگران به اطلاعات مورد نیاز به‌کمک توصیف و مصورشدن نقشه‌ها در سامانه اطلاعات جغرافیایی و توانایی تبلیغ امکانات و تجهیزات شهری می‌تواند برنامه‌ریزی شهری را در رسیدن به هدف ایده‌آل گردشگری، یعنی توسعه پایدار گردشگری شهری یاری دهد.

– نقش زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات شهری در توسعه پایدار گردشگری شهری

۳۸ درصد پاسخگویان درباره تأثیر زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات شهری در توسعه پایدار گردشگری شهری بر گزینه زیاد و ۳۰ درصد نیز بر گزینه خیلی زیاد تأکید داشتند؛ بنابراین توسعه زیرساخت‌ها و تجهیزات شهری و ارائه امکانات به گردشگران با توجه به اصول توسعه پایدار و هماهنگی آن با فناوری موجود، از جمله اقدامات برجسته‌ای است که باید در زمینه توسعه گردشگری شهری پایدار مدنظر قرار بگیرد.

– نقش مدیران شهری در استفاده از فرصت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری در توسعه پایدار گردشگری شهری

۷۰ درصد پاسخگویان درباره نقش مدیران شهری در استفاده از فرصت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری بر گزینه زیاد تأکید کرده‌اند؛ بنابراین مدیران و برنامه‌ریزان شهری باید با شناخت امکانات و پتانسیل‌های گردشگری در شهر، ایجاد ساختار مدیریتی مناسب و تجاری‌کردن محصولات گردشگری شهری، گام مؤثری برای توسعه پایدار گردشگری شهری بردارند.

با توجه به یافته‌های جدول ۱، دو فرضیه مطرح شد تا با آزمون آن‌ها به پرسش پژوهش پاسخ داده شود:

الف) به‌نظر می‌رسد مؤلفه‌های برنامه‌ریزی شهری (زیرساخت‌ها، تجهیزات، تسهیلات شهری و...) تأثیر قابل‌توجهی در توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان دارد.

ب) به‌نظر می‌رسد استفاده بهینه از ابزارهای نوین (مانند اینترنت، سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS)، ماهواره و تبلیغات ماهواره‌ای) تأثیر بسزایی در توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان دارد.

درمورد فرضیه اول، با توجه به اینکه در پرسشنامه، متغیرهای تأثیرگذار در توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان در قالب طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای، امتیازی از ۱ تا ۵ (خیلی کم تا خیلی زیاد) را گرفته‌اند، برای بررسی دقیق فرضیه فوق از آزمون t یک‌گروهی استفاده شد که نتایج آن در جدول ۲ آمده است.

جدول ۱. نتایج آزمون t یک‌گروهی برای متغیرهای تأثیرگذار بر توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان از نظر کارشناسان

شاخص	فراوانی داده‌های مشاهده‌شده										درجه آزادی (df)	سطح معناداری (sig)	
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰			
میزان ساماندهی و بهسازی بافت‌های تاریخی شهر براساس پایداری و ارزش‌های فرهنگی	۷	۱۴	۱۴	۲۸	۲۵	۵۰	۴	۸	-	-	۲۱/۲۴	۴۹	۰/۰۰۰
میزان تأکید بر توسعه فعالیت‌های عمران گردشگری شهری از سوی سازمان‌های مرتبط با گردشگری	۶	۱۲	۱۳	۲۶	۲۷	۵۴	۴	۸	-	-	۲۲/۵۱	۴۹	۰/۰۰۰
تلاش مدیران شهری برای تشویق بخش خصوصی به منظور سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف گردشگری	۵	۱۰	۱۹	۳۸	۱۷	۳۴	۹	۱۸	-	-	۲۰/۳۴	۴۹	۰/۰۰۰
تلاش مدیران شهری درباره تربیت و به‌کارگیری نیروهای متخصص در بخش گردشگری	۱۱	۲۲	۲۲	۴۴	۱۵	۳۰	۲	۴	-	-	۱۸/۶۹	۴۹	۰/۰۰۰
تلاش مدیران شهری برای مشارکت بیشتر مردم در تهیه و اجرای برنامه‌های مرتبط با بخش گردشگری	۷	۱۴	۲۵	۵۰	۱۴	۲۸	۴	۸	-	-	۱۹/۹۷	۴۹	۰/۰۰۰
میزان هماهنگی ارگان‌های تصمیم‌گیرنده درباره گردشگری	۱۲	۲۴	۱۶	۳۲	۱۹	۳۸	۳	۶	-	-	۱۷/۷۷	۴۹	۰/۰۰۰
میزان ارزیابی و کنترل طرح‌های مصوب در زمینه گردشگری	۵	۱۰	۱۹	۳۸	۲۳	۴۶	۳	۶	-	-	۲۳	۴۹	۰/۰۰۰
میزان آگاهی و شناخت مدیران شهری از وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهر	۶	۱۲	۱۵	۳۰	۲۹	۵۸	-	-	-	-	۲۴/۶۴	۴۹	۰/۰۰۰
نقش زیرساخت‌ها و تجهیزات شهری در توسعه پایدار گردشگری شهری	۲	۴	۵	۱۰	۹	۱۸	۱۹	۳۸	۱۵	۳۰	۲۴/۲۸	۴۹	۰/۰۰۰
نقش استفاده از ابزارهای نوین (اینترنت، سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS)، ماهواره و تبلیغات ماهواره‌ای) در توسعه پایدار گردشگری شهری	-	-	۳	۶	۹	۱۸	۲۸	۵۶	۱۰	۲۰	۲۴/۹۵	۴۹	۰/۰۰۰
نقش مدیران شهری در استفاده از فرصت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری به منظور توسعه پایدار گردشگری شهری	-	-	۲	۴	۱۱	۲۲	۳۵	۷۰	۲	۴	۲۴/۱۰	۴۹	۰/۰۰۰

جدول ۲. نتایج آزمون t یک‌گروهی برای شاخص زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات از دیدگاه کارشناسان

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری (sig)
نقش زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات شهری در توسعه پایدار گردشگری شهری کاشان	۵۰	۳/۸۰	۱/۱۰	۲۴/۲۸	۴۹	۰/۰۰۰

براساس یافته‌های جدول ۲، میانگین نمرات دیدگاه کارشناسان درباره مؤثر بودن نقش زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات شهری در توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان ۳/۸۰، و انحراف استاندارد آن ۱/۱۰ است. همچنین نتایج یافته‌های استنباطی جدول ۲ نشان می‌دهد، با مقدار t برابر با ۲۴/۲۸، درجه آزادی ۴۹ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است؛ چون $P < 0.01$ است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات شهری در توسعه پایدار گردشگری تأثیر قابل توجهی دارند.

از سوی دیگر، آمار ارزیابی و سنجش عملکرد مؤلفه‌های برنامه‌ریزی شهری درباره توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان از دیدگاه گردشگران نشان می‌دهد، در شهر کاشان با وجود داشتن جاذبه‌های مختلف گردشگری شهری، به دلیل بی‌توجهی به اصول اساسی برنامه‌ریزی شهری، گامی در مسیر توسعه پایدار گردشگری برداشته نشده است؛ به طوری که شهر در بسیاری از تجهیزات و تسهیلات شهری مانند تجهیزات و تسهیلات رفاهی و اقامتی، تسهیلات ورزشی و تفریحی، ساختار کالبدی شهر، پارکینگ‌ها، خدمات پذیرایی، سیستم حمل‌ونقل، شبکه‌های ارتباطی و ترافیک امکانات لازم را برای جلب رضایت گردشگران ندارد. در جدول ۳، نتایج آزمون t یک‌گروهی برای شاخص‌های تجهیزات و تسهیلات شهری از دیدگاه گردشگران آمده است.

جدول ۳. نتایج آزمون t یک‌گروهی برای متغیرهای تأثیرگذار بر توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان از نظر گردشگران

شاخص	فراوانی داده‌های مشاهده شده												
	$\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{8}$			
میزان مطلوبیت تجهیزات و تسهیلات رفاهی و اقامتی	۷	۴/۷	۳۰	۲۰	۹۳	۶۲	۲۰	۱۳/۳	۲۰	۲/۸۴	۴۹/۳۰	۱۴۹	۰/۰۰۰
میزان مطلوبیت تسهیلات ورزشی و تفریحی	۱۸	۱۲	۵۵	۲۶/۷	۵۴	۳۶	۲۳	۱۵/۳	۲۳	۲/۵۴	۳۴/۸۷	۱۴۹	۰/۰۰۰
میزان مطلوبیت ساختار کالبدی شهر	۲۰	۱۲/۳	۴۹	۳۲/۷	۵۲	۳۴/۷	۲۹	۱۹/۳	۲۹	۲/۶۰	۳۳/۵۷	۱۴۹	۰/۰۰۰
میزان مطلوبیت پارکینگ‌ها در نقاط مختلف شهر	۱۵	۱۰	۴۹	۳۲/۷	۴۸	۳۲	۳۸	۲۵/۳	۳۸	۲/۷۲	۳۴/۹۸	۱۴۹	۰/۰۰۰
میزان مطلوبیت خدمات پذیرایی	۵	۳/۳	۲۷	۱۸	۸۰	۵۳/۳	۳۸	۲۵/۳	۳۸	۳	۴۸/۷۵	۱۴۹	۰/۰۰۰
میزان مطلوبیت سیستم حمل‌ونقل	۵	۳/۳	۲۶	۱۷/۳	۷۳	۴۸/۷	۴۶	۳۰/۷	۴۶	۳/۰۷	۴۷/۳۴	۱۴۹	۰/۰۰۰
میزان مطلوبیت شبکه‌های ارتباطی	۳	۲	۲۱	۱۴	۶۷	۴۴/۷	۵۹	۳۹/۳	۵۹	۳/۲۱	۵۲/۰۲	۱۴۹	۰/۰۰۰
میزان سهولت ترافیک خیابان‌های شهر	۸	۵/۳	۱۶	۱۰/۷	۸۴	۵۶	۴۲	۲۸	۴۲	۳/۰۶	۴۸/۵۰	۱۴۹	۰/۰۰۰
میزان مطلوبیت تبلیغات برای معرفی امکانات و جاذبه‌های گردشگری شهر	۲۶	۱۷/۳	۴۳	۲۸/۷	۴۸	۳۲	۳۳	۲۲	۳۳	۲/۵۸	۳۱/۱۲	۱۴۹	۰/۰۰۰

براساس یافته‌های جدول ۴، میانگین نمرات دیدگاه گردشگران درباره مجموع شاخص زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات شهری در توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان ۲۳/۰۷ و انحراف استاندارد آن ۳/۵۴ است. همچنین نتایج یافته‌های استنباطی جدول ۴ نشان می‌دهد، با مقدار t برابر با ۷۹/۶۳، درجه آزادی ۱۴۹ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است؛ چون $P < ۰/۰۱$ است؛ بنابراین زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات شهری در توسعه پایدار گردشگری تأثیر قابل توجهی دارند.

جدول ۴. نتایج آزمون t یک‌گروهی برای مجموع شاخص‌های تجهیزات و تسهیلات شهری از دیدگاه گردشگران

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری (sig)
نقش شاخص‌های تجهیزات و تسهیلات شهری در توسعه پایدار گردشگری شهری از دیدگاه گردشگران	۱۵۰	۲۳/۰۷	۳/۵۴	۷۹/۶۳	۱۴۹	۰/۰۰۰

بنابراین ارزیابی شاخص‌های فوق از نظر گردشگران استدلالی دیگر بر تأیید فرضیه اول مبنی بر نقش مؤثر زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات شهری در توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان است. به‌منظور بررسی دقیق آزمون فرضیه دوم، از آزمون t یک‌گروهی استفاده شد که نتایج آن در جدول ۵ مشاهده می‌شود.

یافته‌های جدول ۵ نشان می‌دهد میانگین نمرات دیدگاه کارشناسان درباره مؤثر بودن نقش استفاده از ابزارهای نوین (مانند اینترنت، سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS)، ماهواره و تبلیغات ماهواره‌ای) در توسعه پایدار گردشگری شهر کاشان ۳/۹۰ و انحراف استاندارد آن ۰/۷۸ است. همچنین نتایج یافته‌های استنباطی جدول ۵ نشان می‌دهد، با مقدار t برابر با ۳۴/۹۵، درجه آزادی ۴۹ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است؛ چون $P < ۰/۰۱$ است؛ بنابراین استفاده از ابزارهای نوین (مانند اینترنت، سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS)، ماهواره و تبلیغات ماهواره‌ای) تأثیر بسزایی در توسعه پایدار گردشگری شهری کاشان دارند.

جدول ۵. نتایج آزمون t یک‌گروهی برای شاخص استفاده از ابزارهای نوین در توسعه پایدار گردشگری شهری از دیدگاه کارشناسان

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری (sig)
نقش استفاده از ابزارهای نوین (مانند اینترنت، سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS)، ماهواره و تبلیغات ماهواره‌ای) در توسعه پایدار گردشگری شهری	۵۰	۳/۹۰	۰/۷۸	۳۴/۹۵	۴۹	۰/۰۰۰

نتیجه‌گیری و ارائه راهبردها

برنامه‌ریزی شهری به‌کمک سیاست‌گذاری‌ها، ارائه راهکارها، ایجاد تسهیلات و تجهیزات و تکمیل منابع می‌تواند تحکیم‌کننده توسعه پایدار گردشگری باشد. از سوی دیگر نیز، گردشگری پایدار راهکار و الگویی ماندگار با دیدگاهی بلندمدت در برنامه‌ریزی شهری است که می‌تواند جوامع را به‌سوی توسعه پایدار هدایت کند. ضروری است به‌منظور توسعه پایدار گردشگری شهری مطالعات ویژه‌ای در برنامه‌ریزی شهری صورت بگیرد تا علاوه بر ایجاد تسهیلات رفاهی برای گردشگر، منافع میزبان نیز مدنظر قرار بگیرد و زمینه انگیزه برای سفر مجدد در گردشگر ایجاد شود. در پژوهش حاضر، به‌منظور سنجش و ارزیابی مؤلفه‌های برنامه‌ریزی شهری در توسعه پایدار گردشگر شهر کاشان شاخص‌های متعددی بررسی و ارزیابی شد. براساس یافته‌های پژوهش، معیارها و مؤلفه‌های برنامه‌ریزی شهری تأثیرگذاری بسیاری در توسعه پایدار گردشگری شهری بسیار دارند؛ به‌طوری‌که با توجه به تجزیه و تحلیل‌های آماری، بیش از نیمی از مسؤلان و کارشناسان (۶۸ درصد) بر نقش تجهیزات و تسهیلات شهری در توسعه پایدار گردشگری تأکید دارند. همچنین به عقیده بیشتر پاسخگویان (۵۶ درصد) ابزارهای نوین نقش بسیاری در توسعه پایدار گردشگری شهری دارند. از سوی دیگر، آمار ارزیابی وضعیت تجهیزات و تسهیلات شهری از نگاه گردشگران نشان می‌دهد در حال حاضر، شهر کاشان به‌عنوان یکی از بارزترین مناطق تاریخی و گردشگری کشور، با وجود داشتن جاذبه‌های مختلف گردشگری شهری، در بسیاری از تجهیزات و تسهیلات شهری مانند تجهیزات و تسهیلات رفاهی و اقامتی، تسهیلات ورزشی و تفریحی، ساختار کالبدی

شهر، پارکینگ‌ها، خدمات پذیرایی، سیستم حمل‌ونقل، شبکه‌های ارتباطی و ترافیک، امکانات لازم را برای جلب رضایت گردشگران ندارد. براساس بررسی و ارزیابی متغیرهای تأثیرگذار بر توسعه پایدار گردشگری شهری از نگاه مسئولان و کارشناسان، عملکرد مدیریت و برنامه‌ریزی شهری در برخی متغیرها در زمینه گردشگری و هماهنگی میان ارگان‌های تصمیم‌گیرنده درباره گردشگری مناسب نبوده است؛ متغیرهایی مانند تشویق بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف گردشگری، تربیت و به‌کارگیری نیروهای متخصص در بخش گردشگری، مشارکت بیشتر مردم در تهیه و اجرای برنامه‌های مرتبط با بخش گردشگری، میزان ارزیابی و کنترل طرح‌های مصوب. این امر نشان‌دهنده بی‌توجهی به فاکتورهایی مانند ثبات در سیاست‌گذاری‌ها، تمرکززدایی، عدالت اجتماعی، برابری و بهره‌وری است.

علاوه بر نتایج تجزیه و تحلیل یافته‌های استنباطی، شهر کاشان به دلیل وجود جاذبه‌های بسیار گردشگری و آثار منحصر به فرد، سالانه پذیرای بسیاری از گردشگران داخلی و خارجی است؛ از این رو چنانچه زیرساخت‌های لازم برای استفاده از این جاذبه‌ها فراهم نشود، نمی‌توان به نتیجه مطلوب در زمینه گردشگری شهری پایدار رسید؛ بنابراین برای برون‌رفت از مشکلات کنونی و دستیابی به توسعه پایدار گردشگری شهری کاشان راهکارهای زیر ارائه می‌شود.

الف) توجه به قابلیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری شهر کاشان در طرح‌های توسعه شهری.

ب) تهیه و تدوین نظام آموزشی کارآمد و بهره‌گیری از مدرسان حرفه‌ای برای تربیت نیروی انسانی متخصص در بخش گردشگری به منظور توسعه پایدار گردشگری شهر.

ج) تلاش برای ایجاد و تقویت زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات لازم به منظور توسعه گردشگری متناسب با اصول توسعه پایدار شهر کاشان، از جمله شبکه ارتباطی، وسایل حمل‌ونقل، پارکینگ، تجهیزات و تسهیلات رفاهی و اقامتی، تسهیلات ورزشی و تفریحی، مراکز پذیرایی و...

د) تلاش برای هماهنگی بیشتر ارگان‌ها و سازمان‌های مرتبط با فعالیت‌های گردشگری شهر.

ه) ایجاد بانک اطلاعاتی و طراحی سایت‌های گردشگری که ضمن معرفی جاذبه‌های گردشگری، اطلاعاتی را در زمینه حفظ محیط‌زیست به گردشگران ارائه دهد.

و) وجود تبلیغات داخلی و خارجی در حوزه مکان‌ها، اقامتگاه‌های تفریحی و... با استفاده از ابزارهای نوین مانند اینترنت، سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)، ماهواره و تبلیغات ماهواره‌ای.

ز) دخالت‌دادن اندیشه مردم در تنظیم برنامه‌های توسعه گردشگری شهر در قالب مشارکت‌دادن افراد محلی در طرح‌ها و برنامه‌ها به منظور ذی‌نفع کردن آن‌ها در فعالیت‌های گردشگری.

ح) ایجاد تسهیلات لازم برای بخش خصوصی و تشویق این بخش برای سرمایه‌گذاری در امر فعالیت گردشگری، مانند واگذاری اداره امور مراکز تفریحی و اقامتی به بخش‌های خصوصی به منظور مشارکت و ایجاد درآمد و اشتغال برای آن‌ها.

ط) ایجاد مدیریت هماهنگ گردشگری در قالبی سازمان‌یافته، مشارکتی و مردمی برای جلوگیری از خلأها، همچنین فعالیت‌های موازی و ارائه خدمات به گردشگران؛ یعنی پیشنهاد می‌شود برای توسعه گردشگری پایدار سازمان‌هایی که از منافع گردشگری بهره‌مند می‌شوند، بیشتر مشارکت داشته باشند و بخشی از درآمدهای حاصل از گردشگری خود را برای

رفاه و ارائه خدمات به گردشگران اختصاص دهند تا نقش مؤثری در توسعه پایدار ایفا کنند. این امر نیازمند مشارکت همه سازمان‌ها، اداره‌ها، نهادهای دولتی یا غیردولتی و مدیران و برنامه‌ریزان گردشگری است.

ی) احیا و بازسازی جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی شهر کاشان و توسعه همه‌جانبه میراث شهری براساس پایداری و ارزش‌های فرهنگی.

ک) استفاده از مدیران تحصیل کرده و آگاه به مسائل شهری و گردشگری در رأس امور اجرایی و تصمیم‌گیری در شهر کاشان.

منابع

- آقاجانی، سمیه، ۱۳۸۶، «راه‌های تقویت جاذبه‌های گردشگری در شهرهای ایران»، نشریه شوراها، شماره ۲۰، صص ۱۸-۲۲.
- الوانی، سید مهدی و معصومه پیروزبخت، ۱۳۸۵، *فرایند مدیریت جهانگردی*، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.
- تقوایی، مسعود و اعظم صفراآبادی، ۱۳۹۰، «نقش مدیریت شهری در دستیابی به توسعه پایدار گردشگری شهری (مطالعه موردی شهر کرمانشاه)»، *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، شماره ۴، صص ۳۵-۵۲.
- تقوایی، مسعود و محمود اکبری، ۱۳۸۸، *مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری شهری*، انتشارات پیام علوی، اصفهان.
- تولایی، سیمین، ۱۳۸۶، *مروری بر صنعت گردشگری*، انتشارات دانشگاه تربیت‌معلم، تهران.
- وایگی، چاک، ادواردو فایوسولا، ۱۳۸۶، *جهانگردی در چشم‌اندازی جامع*، ترجمه علی پارساییان و سید محمد اعرابی، دفتر انتشارات پژوهش‌های فرهنگی، تهران.
- حامد، محبوبه، ۱۳۸۹، «گردشگری و برنامه‌ریزی منطقه‌ای»، کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۳۲، صص ۱۳۰-۱۳۳.
- حسین‌زاده دلیر، کریم و حسین ملکی، ۱۳۸۴، «توسعه پایدار شهری و کاربری اراضی شهر ایلام»، *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهیدچمران اهواز*، شماره ۱، صص ۲۳-۵۴.
- دیناری، احمد، ۱۳۸۹، *گردشگری شهری در ایران و جهان*، انتشارات واژگان خرد، مشهد.
- ذاکر حقیقی، کیانوش و محمدهادی رزمی، ۱۳۹۰، «نقش برنامه‌ریزی شهری در توسعه پایدار گردشگری شهری»، همایش گردشگری و توسعه پایدار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، صص ۱-۱۱.
- رحمانی، بیژن، شمس، مجید و ساناز حاتمی‌فر، ۱۳۸۹، «امکان‌سنجی توسعه پایدار گردشگری در شهر ملایر با استفاده از مدل SWOT»، *فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی*، دوره اول، شماره ۳، صص ۱۳-۳۵.
- زاهدی، شمس‌السادات، ۱۳۸۸، «گردشگری و توسعه پایدار: ضرورت جاری‌سازی حفاظت محیطی در سیاست‌های توسعه گردشگری»، *فصلنامه مطالعات جهانگردی*، شماره ۱۱ و ۱۲، صص ۱-۲۲.
- زاهدی، شمس‌السادات، ۱۳۸۵، *مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار (با تأکید بر محیط‌زیست)*، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- سینایی، وحید، ۱۳۷۴، «توسعه پایدار و گردشگری»، *مجله اطلاعات سیاسی-اقتصادی*، شماره ۹۵ و ۹۶، صص ۱۳۴-۱۳۷.
- شعبانی‌فرد، محمد، پوراحمد، احمد، حسینی، علی و مصطفی رشیدی، ۱۳۸۸، «بررسی سنجش ظرفیت پذیرش گردشگری شهری و مدل‌سازی شهرهای گردشگری پایدار از بعد کالبدی (نمونه موردی: منطقه ۱۲ تهران)»، *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، شماره ۱۴، صص ۴۷-۷۴.
- فنی، زهره و علی محمدنژاد، ۱۳۸۸، «نقش مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری (مطالعه موردی: شهر رامسر)»، *فصلنامه مطالعات جهانگردی*، شماره ۱۱ و ۱۲، صص ۱۰۱-۱۲۲.
- کاظمی، علی، صناعتی، علی، رنجبریان، بهرام و کریم آذربایجانی، ۱۳۸۹، «شناسایی مزیت‌های رقابتی در صنعت گردشگری به‌منظور جذب گردشگران خارجی؛ مورد مطالعه: استان اصفهان»، *مجله مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، شماره ۵، صص ۹۳-۱۱۰.

محبوب فر، محمدرضا، شفق، سیروس و علی زنگی‌آبادی، ۱۳۹۰، «توان سنجی و برنامه‌ریزی گردشگری شهر کاشان»، مجله علمی-تخصصی برنامه‌ریزی فضایی، سال اول، شماره ۲، صص ۱۰۹-۱۳۱.

مرادی، لیلا و بیژن رحمانی، ۱۳۸۹، «نقش گردشگری در توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر مشهد)»، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، دوره هفتم، شماره ۲۵، صص ۴۱-۵۲.

مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵، *گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهر کاشان*، انتشارات مرکز آمار ایران، تهران.

موحد، علی، ۱۳۸۶، *گردشگری شهری*، انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز.

مهدی‌زاده، جواد، ۱۳۸۳، «مبانی و راهکارهای توسعه گردشگری شهری در ایران»، مجله مجلس و پژوهش، سال یازدهم، شماره ۴۴، صص ۱۲۱-۱۵۲.

Aghajani, S., 2007, *Ways to Enhance Tourism Attractions in Iranian Cities*, Journal of Shahs, No. 20. (In Persian)

Alvani, M., and Pirouz Bakhte, M., 2006, *Tourism Management Process*; Cultural Research Bureau Publishers, Tehran, First Edition. (In Persian)

Wai Gay, Chak ., 2007, *Tourism in Comprehensive Perspective*, Translation by Ali Parsayian and Seyed Mohammad Arabi, Cultural Studies Publishers, Tehran, Fourth Edition. (In Persian)

Dinari, A., 2010, *Urban Tourism in Iran and the World*, Mashhad: Petty Vocabulary Publishers, Second Edition. (In Persian)

Fani, Z., and Mohammad Nejad, A., 2009, *Role of Urban Management in Sustainable Tourism Development (Case Study: Ramsar City)*, Journal of Tourism Studies, No. 11 and 12, PP. 101-122. (In Persian)

Hamed, M., 2010, *Tourism and Regional Planning*, Social Science Moon Book, No. 32. (In Persian)

Hosseinzadeh Dalir, K., and Maleki, H., 2005, *Urban Sustainable Development and Land Use in Ilam City*, Journal of Faculty of Literature and Humanities, Shahid Chamran University, Ahvaz, No. 1, PP. 23-54. (In Persian)

Jurowski, C., Uysal, M., and Williams, D. R., 1997, *A Theoretical Analysis of Host Community Resident Reactions to Tourism*, Journal of Travel Research, Vol. 36, No. 2, PP. 3-11.

Kazemi, A., Sanaei, A., Ranjbarian, B., and Azarbajani, K., 2010, *Identification of Competitive Advantages in the Tourism Industry in Order to Attract Foreign Tourists: Case Study of Isfahan Province*, Journal of Urban and Regional Studies and Research, No. 5, PP. 93-110. (In Persian)

Mahbubfar, M. R., Shafaghi, S., and Zangi Abadi, A., 2011, *Capacity and Tourism Planning in Kashan*, Scientific-Specialized Journal of Space Planning, Vol. 1, No. 2, PP. 109-131. (In Persian)

Mahdizadeh, J., 2004, *Foundations and Strategies For Urban Tourism Development in Iran*, Journal of Parliament and Research, Vol. 11, No. 44, PP. 121-152. (In Persian)

Moradi, L., and Rahmani, B., 2010, *The Role of Tourism in Urban Sustainable Development (Case Study of Mashhad City)*, Geographical Quarterly of the Territory, Vol. 7, No. 25, PP. 41-52. (In Persian)

Movahed, A., 2007, *Urban Tourism*, Shahid Chamran University Press, Ahvaz, First Edition. (In Persian)

Rahmani, B., Shams, M., and Hatamifar, S., 2010, *Feasibility of Tourism Sustainable Development in Malayer City Using SWOT*, Geography Quarterly and Environmental Studies, Vol. 1, No. 3, PP. 13-35. (In Persian)

- Shabani Fard, M., Pour Ahmad, A., Hosseini, A., and Rashidi, M., 2009, *Investigating the Measurement Capacity of Adoption of Urban Tourism and Modeling Sustainable Tourism Cities in Physical Dimension (Case Study of District 12 of Tehran)*, Journal of Applied Research of Geographic Sciences, Vol. 11, No. 14, PP. 47-74. (In Persian)
- Sinai, V., 1995, *Sustainable Development and Tourism*, Journal of Political-Economic Information, No. 95-96, PP. 134-137. (In Persian)
- Statistics Center of Iran., 2017, *Selection of the Results of General Census of Population and Housing in Kashan*, Iran Statistics Center Publishers. (In Persian)
- Taghvaei, M., and Akbari, M., 2009, *Introduction to Urban Tourism Planning and Management*, Payam Alavi Publishers, Esfahan, First Edition. (In Persian)
- Taghvaei, M., and Safarabadi, A., 2011, *The Role of Urban Management in the Development of Sustainable Urban Tourism (Case Study of Kermanshah City)*, Geographical Studies of Arid Areas, No. 4, PP. 35-52. (In Persian)
- Tavallaei, S., 2007, *A Review of Tourism Industry*, Tarbiat Moallem University Press, Tehran, First Edition. (In Persian)
- Zahedi, Sh., 2006, *The Foundations of Tourism and Sustainable Ecotourism (With an Emphasis on the Environment)*, Allameh Tabatabai University Press, First Edition. (In Persian)
- Zahedi, Sh., 2009, *Tourism and Sustainable Development: The Necessity of Environmental Protection Streaming in Tourism Development Policies*, Quarterly of Tourism Studies, No. 12 and 11, PP. 1-22. (In Persian)
- Zakere Haghighi, K., and Razmi, M. H., 2012, *The Role of Urban Planning in Sustainable Urban Tourism Development*, Tourism and Sustainable Development Conference, Islamic Azad University, Hamedan Branch, PP. 1-11. (In Persian)